

Periferin i centrum

*Idag sprids en bild av storstaden som centrum för framgång och kreativitet. Landsbygden definieras utgående från vad den saknar i stället för vad den har. Forskare är hemma i den urbana kulturen och borde vara medvetna om sitt utifrånperspektiv och sina annorlunda värderingar när de studerar landsbygdens liv. **Michael Gustavsson** och **Mats Hyvönen** skriver att det behövs nya perspektiv på landsbygden.*

Aven om det tycks råda politisk konsensus i Sverige om att hela landet ska leva, sprids en bild av hur storstaden är framgångens och framtidens plats. Det är i de större städerna som försörjningsmöjligheterna finns, men också tillgången på utbildning, kultur, karriär och allehanda kreativa miljöer. Städerna ses som centrala punkter och "motorer" i globala nätverk och deras invånare identifieras med kompetens och innovationsförmåga. Enligt **Richard Florida** befordras därmed också urbaniseringen: eftersom städerna är fyllda av en tillväxtskapande "kreativ klass" attraherar de ständigt ännu fler kreativa människor. Florida representerar i hög grad de idéer om kunskap, utveckling och kultur och dess förhållande till ekonomin, som sedan länge dominerat i medier och i politiska diskussioner. På annat håll har dock den tilltagande urbaniseringen setts som ett bekymmer. Man pekar på hur urbaniseringen dränerar landsbygden på kunskap och kompetens och urholkar möjligheterna till försörjning och livskvalitet, och många åtgärdsförslag har formulerats, av politiker, myndigheter och opinionsbildare. Förslagen drivs säkert ofta av ett uppriktigt engagemang och kan till exempel handla om utlokalisering av statliga myndigheter, förbättrad infrastruktur med mera. Men tankefiguren är vanligtvis densamma oavsett om centrum vill hjälpa periferin eller lämna den åt sitt öde, nämligen att periferin är utsatt. Landsbygden definieras i bägge fallen, inte av vad som finns där utan av vad den saknar. Bland Floridas anhängare är det bristen på kunskap, kultur och kreativa människor som brukar framhållas. Bland dem som engagerar sig för landsbygden är det nog snarare bristen på sjukhus, polis, lanthandlare, brandstationer, fungerande kommunikationer, arbetsmöjligheter etcetera som påtalas.

Det är inte bara den "överlägsna" storstadsmänniskan, utan även den urbane "landsbygdsvurmaren" och, för den delen, stora delar av landsbygdens egen befolkning, som lärt sig (eller tvingats till) att definiera och värdera landsbygdens

utsatthet utifrån centrumets perspektiv. De välmenande anser att landsbygden bör få ta del av det som staden har, andra menar att man måste fly till staden, och framtiden, och lämna landsbygden, och det förgångna, åt sitt öde.

Vem kan förstå landsbygdens problem?

När man undersöker landsbygden, dess problem och möjligheter, kan det med andra ord vara värt att fråga sig vilken utsiktspunkt man har och vilka antaganden som är förbundna med denna utsiktspunkt. Inom media och annan offentlighet reproduceras ofta en "urban" föreställning om landsbygden, men detta sker även i den akademiska samhällsdebatten och i forskningen, eftersom den akademiska, kulturella

De välmenande anser att landsbygden bör få ta del av det som staden har, andra menar att man måste fly till staden, och framtiden, och lämna landsbygden, och det förgångna, åt sitt öde.

och intellektuella klassen med den akademiska diskurs, och de teorier och begrepp som tillhör den, i sig tillhör centrumets kultur. Samtidigt är det rimligt att tänka sig att dessa föreställningar skiljer sig från hur landsbygdens befolkning själva upplever sina liv.

Ruralforskaren **Richard Chambers** har ofta påtalat svårigheten med, eller rent av det paradoxala i, den intellektuelles rurala engagemang i allmänhet och ruralforskningens metoder i synnerhet. Forskarna och de intellektuella tillhör centrum per definition, enligt Chambers, oavsett var deras

lärosäten, redaktioner eller skrivarlyor är belägna. De delar universella begrepp om kunskap och metoder, de delar vissa sociala koder och umgängesformer, de delar livsstil och de kan göra sig förstådda med varandra. Frågan är hur de ska kunna tillägna sig och rätt förstå rurala kunskaper, begrepp och livshållningar såsom de är levande i de kulturella och sociala gemenskaper som ligger utanför de intellektuella och kulturella centra de själva tillhör. Hur kan man till exempel representera specifika rurala livsformer med generella akademiska begrepp? Hur kan man med akademiska verktyg ringa in "tysta" och spårbundna kunskaper, som är oupplöst förbundna med platsen, dess traditioner, dess innevärdare och deras sätt att leva?

Problembilden är ju välbekant inom sociologin och antropologin, och åtgärdas vanligtvis genom att man utvecklar de etnografiska metoderna alltmer – och metodutvecklingen är väl i sig ett tecken på hur man till varje pris vill hitta en väg utifrån och in. Men frågan är om man metodiskt kan överbrygga det gap som i sig utgör metodens *raison d'être*, nämligen den externa relationen mellan den som undersöker något och det som undersöks. En sådan relation motiverar nämligen inte bara metodens nödvändighet, den legitimerar dessutom undersökningen som vetenskaplig: om man "ställer fram" något för undersökning kan man ju samtidigt inte vara ett med sitt objekt. Annorlunda uttryckt: att studera det liv andra lever är något radikalt annorlunda än att leva det liv som man själv lever.

När det gäller vårt eget liv och vår egen plats, kan vi visserligen stundtals representera och studera det, titta på våra liv "utifrån", men förutsättningen för att kunna göra det är att vi (tillfälligt) försöker ställa oss utanför, abstrahera och

modellen. Ett centrum-periferi-förhållande brukar beskrivas som att det främst berör tre områden: kultur, ekonomi och politik. **Stein Rokkan** och **Derek W. Urwin** menar att modellen har två dimensioner. Mest påtagligt är att den representerar ett rent rumsligt, horisontellt, förhållande mellan två platser, där man bland annat kan konstatera att tillgång på infrastruktur, varor, tjänster och andra materiella och kulturella resurser markerar avgörande skillnader mellan urbana centra och geografiska periferier. Men modellen representerar också ett "vertikalt" förhållande mellan olika kulturer, livsformer och beteenden. Även om det förekommer rurala livsformer i staden och urbana på landsbygden förenas de bägge dimensionerna av det faktum att livsformerna vanligtvis är platsbundna, de hänger samman med platsens resurser, platsens sociala och kulturella spår och platsens betydelse.

Själva begreppsparet centrum-periferi frammanar dock bilden av ekonomin, kulturen, kunskapen etc. såsom geografisk definierade, ofta accentuerat av tillägget "centra" efter respektive begrepp. Delvis är väl bilden korrekt: den starkaste koncentrationen av näringar, kultur, utbud, "events" med mera går ju helt riktigt att koppla till storstaden. Och allt detta finns i mycket mindre utsträckning, eller saknas, på landsbygden. Men betyder det att centrum också bör få definiera de *centrala* värdena i livet generellt och därmed utgöra normen för hur även livet i periferin ska levas? Man kan i så fall, å ena sidan, tänka sig åtgärdsprogram som innebär att periferens perifera kulturliv skall berikas genom att kulturen *decentraliseras* (till exempel genom att man utlokaliserar nationella kulturinstitutioner), att ekonomin skall utvecklas enligt globala (urbana) modeller, att högre utbildning skall regionaliseras för att fler ska vara delaktiga i den centralt formulerade "kunskapsekonomin" och så vidare.

Om det inte handlar om att hjälpa landsbygden, kan man, å andra sidan, tänka sig att landsbygdens kommuner själva får spela efter centrumets regler. Ett uttryck för en sådan underordning kan

vara att landsbygdskommuner anställer kommunikatörer med uppgift att "marknadsföra" och "sälja" kommunen på centrumets marknad, antingen genom att sloganmässigt tala om hur *centralt* belägen kommunen trots allt är – det är bara så och så långt till de och de större städerna – eller genom att utnyttja sin perifera position som en rekreationsplats för stadsbor – landsbygd som upplevelse.

Men så länge centrum definierar periferin är det svårt att se hur landsbygdens kultur, livsformer och resurser kan överleva. Förutom dess värde som upplevelse- och rekreationsområde – vilket svarar mot urbana behov – kommer periferin alltid att karaktäriseras av sina brister i förhållande till normen och normaltillståndet – centrum. Det som anger vad landsbygden är tar då sin utgångspunkt i det som saknas i förhållande till staden. Med en sådan utgångspunkt kommer landsbygden alltid att vara utsatt, ett evigt problem för generationer av politiker, forskare och andra att "lösa". För att undvika denna intellektuella och politiska återvänds-

I stället för att "undersöka" landsbygden, med all den (urbana, akademiska, kulturella) förförståelse man bär med sig, kan man låta sig undervisas av dem som lever i periferin.

främmandegöra, den livsform som vi redan är en del av. I det vardagliga och praktiska livet är det dock för de flesta av oss ogörligt att upprätta en sådan distans till det liv vi lever, den plats vi bor på och dem vi lever med, i alla fall under längre tid (såvida vi inte är deporterade eller internerade) och ännu svårare är det förstås att förstå andras sätt att leva sådant det är inom den livsform där livet levs.

Hur ska man kunna förstå det perifera livet, dess traditioner, spår, förutsättningar, tysta kunskaper med mera när man själv *inte* är en del av en sådan livsform. Även om man som forskare under längre tider deltar i den främmande livsformen, och ägnar sig åt "deltagande observationer" till exempel, är platsen ändå något "annat" – forskaren åker till slut *hem*.

Centrum definierar periferin

I stället för att grubbla över hur man utifrån centrum skall kunna förstå periferin kanske man kan grubbla över själva

gränd kanske det är dags att fråga sig vad som skulle hända om man vände på centrum-periferi-modellens implicita antaganden.

Periferin i centrum – utsatt blir insatt

Vad skulle visa sig om man tittade på periferin utanför centrum skugga, från en annan utsiktsplats än den vanliga? Om man till exempel granskade förhållandet mellan centrum

Vi måste därför ständigt pröva och reflektera över de begrepp och värderingar vi själva bygger på, och i vilken utsträckning vi projicerar våra tankemönster och värdeskalor på det och dem vi studerar.

och periferi utan antagandet om de finansiella transaktionernas centra och urbanitetens avgörande betydelse för kunskap och kultur. Vad händer när man försöker förstå de sätt att leva, de sociala mönster, de olika typer av tyst kunskap, praktiska färdigheter och informella bildningsgångar som är naturliga för "platser" utanför universiteten, den så kallade kultureliten, konstlivet, medierna? Kan det vara så att det som utifrån betraktas som utsatthet i det rurala livet inifrån kan uppfattas som autonomi, oberoende och kanske till och med potentiell styrka? Vill man till exempel studera hur landsbygden tar tillvara och utvecklar kunskap och kultur, så bör man kanske ställa förutsättningar, livsformer och resurser som genereras i landsbygden i förgrunden och kontrastera dessa med centrala policyer och vidhängande föreställningar om landsbygden.

En sådan analys förutsätter emellertid en insikt om att omständigheter som beskrivs från ett "centristisk" perspektiv i termer av "brist" och "utsatthet", kan förstås annorlunda av de som lever i "periferin", till exempel som motståndskraft, självtillit, oberoende och frihet. Finns det kunskaper och resurser i periferin själv som förbises när det gäller att lösa periferins egna problem? Ett allvarligt menat försök att förstå periferin förutsätter att den som betraktar landsbygden utifrån – politikern, forskaren, kulturarbetaren eller den intellektuelle – försöker ta del av de kunskaper och kunskapskonceptioner som genereras i landsbygden, och tar dem på allvar, även om han eller hon inte kan göra dem till sina egna. I stället för att "undersöka" landsbygden, med all den (urbana, akademiska, kulturella) förförståelse man bär med sig, kan man låta sig undervisas av dem som lever i periferin. I stället för att projicera sina teoretiska begrepp på landsbygden, kan man låta det som är specifikt för periferin, utmana den förståelsehorisont man själv är placerad inom.

Men för att det urbana så kallade "etablissemang" ska kunna lära sig något av landsbygden betyder det inte att de som tillhör detta etablissemang skall transformera sig

till något de inte är, eller ens försöka bli en del av en annan livsform, utan snarare börja med att granska och pröva de värderingar och självklarheter som vidhänger den livsform de själva tillhör. Ur centrumets perspektiv kan till exempel sådana värderingar och självklarheter kopplas till utbildningsnivå, kulturvanor, umgängessätt, stil, språkbruk med mera där bristen på det ena ofta förknippas med bristen på det andra. Det ligger också då nära till hands att värdera en typ av kunskaper över andra, en typ av kultur över andra och så vidare.

För den som är engagerad i landsbygdens framtid, som forskare, politiker, opinionsbildare, kulturarbetare, är det nog därför viktigt att, istället för att direkt fokusera på landsbygdens problem, som om de vore oavhängiga av centrumets problem, och genast leta lösningar, börja med att granska sin egen förförståelse, eller sina egna fördomar, för att över huvud taget göra det möjligt att förstå problemen annorlunda, nämligen som problem vi utifrån centrumets position faktiskt inte omedelbart kan erfara, känna till eller identifiera oss med, än mindre direkt definiera med någon färdig teori. Vi måste därför ständigt pröva och reflektera över de begrepp och värderingar vi själva bygger på, och i vilken

utsträckning vi projicerar våra tankemönster och värdeskalor på det och dem vi studerar. Vi bör med andra ord inte undvika den metodiska svårigheten att utifrån nå en förståelse av det som bara rätt kan förstås i perspektivet inifrån, utan inse denna svårighet fullt ut.

Michael Gustavsson

Skribenten är forskare på Filosofiska institutionen vid Uppsala Universitet.

Mats Hyvönen

Skribenten är forskare på Institutionen för kulturanthropologi och etnologi vid Uppsala Universitet.

LITTERATUR

Chambers, R. (1983). *Rural development: Putting the Last First*. London: Routledge.

Florida, R. (2002). *The rise of the creative class: and how it's transforming work, leisure, community and everyday life*. New York: Basic Books.

Florida, R. (2005a). *The Flight of the Creative Class. The New Global Competition for Talent*. New York: HarperCollins.

Florida, R. (2005b). *Cities and the Creative Class*. New York: Routledge.

Rokkan, S. & Urwin, D. (1983). *Economy, territory, identity*. London: SAGE Publications.